

Економіка, організація і управління
підприємствами, галузями, комплексами
(промисловості, АПК і сільського господарства, будівництва,
транспорту, зв'язку та інформатики, сфери послуг)

Деркач Ю.Б.

*викладач кафедри банківської справи
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ВАЛЮТНИХ РИЗИКІВ В УКРАЇНІ

Надскладна ситуація в Україні, обумовлена тривалою політичною та економічною кризою, призвела до стрімкої девальвації гривні в 2013-2014 роках, і як наслідок, великих грошових втрат від проведення валютних операцій. Діяльність суб'єктів національного валютного ринку потребує з одного боку, урахування процесів, що відбуваються всередині держави, а з іншого - сучасних тенденції розвитку світових фінансових ринків, пов'язаних з глобалізацією та розширенням інтеграційних процесів у суспільстві. За таких умов виникає об'єктивна необхідність зниження рівня валютних ризиків банків та їхніх клієнтів шляхом впровадження більш досконалих методів управління.

Більшість вчених та економістів-практиків визначають *валютний ризик* як ймовірність грошових втрат у результаті коливання валютних курсів.

Валютні ризики супроводжують наступні операції банків та клієнтів в іноземній валюті:

- кредитні, депозитні і розрахункові операції, пов'язані з обслуговуванням клієнтів;
- валютно-обмінні та конверсійні операції;
- валютні (арбітражні) операції, у тому числі за рахунок власних коштів.

Банки України здійснюють більшість із перерахованих вище операцій і, відповідно, стикаються з можливістю грошових втрат у результаті курсових коливань.

Відзначимо, що ймовірність грошових втрат у результаті зміни курсів валют при здійсненні *кредитних, депозитних операцій* різко зросла в період економічної кризи 2008–2012р., що набула глобального характеру. Її проявом у валютній сфері України стало різке знецінення національної валюти щодо іноземних валют (у четвертому кварталі 2008 р. гривня девальвувала щодо валюти США більше ніж удвічі - з 4,60 до 10,0 грн. за 1 دلار США). Такий стрибок курсу призвів до різкого зростання заборгованості за позичками в іноземній валюті із 231,0 млрд. грн. до 442,5 млрд. грн. в 2008 р. і відповідному зростанню втрат від зміни валютного курсу [1].

Варто відмітити, що фінансова криза 2008 р. і політична нестабільність 2013-2014 рр. негативно відбилася на проведенні банками *валютно-обмінних операцій* (покупка - продаж наявної іноземної валюти, чеків, випуск і обслуговування банківських карт) у зв'язку зі зміною курсу готівкової іноземної валюти. *Конверсійні операції* у вигляді угод «спот», «форвард», «своп» були скасовані регулятором з метою запобігання спекуляцій на міжбанківському валютному ринку України [2].

Українськими банками практично не здійснюються *арбітражні операції*, у зв'язку з їх високим валютним ризиком з одного боку, та нерозвиненістю валютного ринку з іншого.

Зазначимо, що удосконалення банками механізму проведення операцій з іноземною валютою, потребує впровадженням ефективної системи управління валютним ризиком. Така система повинна забезпечити прийняття оптимальних управлінських рішень щодо зниження рівня впливу прийнятого банком валютного ризику, а також дозволити уникнути непередбачуваного збитку (табл. 1).

Таблиця 1

Елементи системи управління валютним ризиком банківських операцій

Система управління валютним ризиком банку		
Фундаментальний блок	Організаційний блок	Регулюючий блок
<p>Елементи блоку: суб'єкти (учасники) системи - вищий орган керівництва банком і колегіальні органи.</p> <p>Об'єкти – ризики окремих валютних операцій (ввіз-вивіз валюти, кредитні, депозитні, конверсійні й т.д.)</p> <p>Валютна політика – документ, що містить принципи, методи управління валютними ризиками, методики оцінки ризиків.</p> <p>Принципи системи керування - інтеграція; терміновість і своєчасність, мінімізація валютних ризиків; встановлення стандартів управління; безперервність і диверсифікованість діяльності; поділ обов'язків; інформаційна достатність; пріоритет змісту над формою; порівнянність.</p>	<p>Елементи блоку: виявлення зовнішнього валютного ризику - аналіз макроекономічних показників економічного росту країни.</p> <p>Оцінка валютних ризиків і прогнозування - використання методів оцінки ступеня ризику: аналіз абсолютної й відносної величини позицій; аналіз зміни валютних курсів (у формі зміни доходів (видатків) банку).</p> <p>Контроль центрального банку, зовнішніх і внутрішніх аудиторів.</p> <p>Кадри й організаційна структура – орган управління з певними функціональними обов'язками й ресурсами.</p>	<p>Елементи блоку: державне регулювання й контроль валютних операцій банків.</p> <p>Вимоги до управління валютними ризиками – наявність у банків методологічної бази, а також необхідних внутрішніх документів (політику відносно валютних ризиків як у цілому, так і по окремих їхніх видах; положення про організацію управління сукупним валютним ризиком і окремими його видами; методики прогнозування, аналізу й оцінки сукупного валютного ризику й окремих його видів; інструкції з дій у надзвичайних ситуаціях; стандарти й процедури проведення валютних операцій).</p>

Аналізуючи дані наведеної таблиці, можна зробити висновок, що система управління валютним ризиком — це сукупність методів, прийомів та заходів, що дозволяють деякою мірою прогнозувати зміну валютного курсу й вживати заходів до мінімізації валютного ризику [3, с.239].

Система управління валютним ризиком банку складається із трьох важливих блоків: *фундаментального, організаційного й регулюючого*.

Фундаментальний і організаційний блоки розробляються банками самостійно, виходячи зі стратегічних цілей та завдань. Створення ж регулюючого блоку здійснюється, насамперед, виходячи з вимог регулятора в особі центрального банку країни.

Відзначимо, що на процес управління валютним ризиком впливає сукупність факторів, як *зовнішніх* по відношенні до банку, так і *внутрішніх*.

До *зовнішніх* факторів варто віднести фактори середовища, які з певним ступенем умовності можна розділити на п'ять основних груп: економічні, політичні, правові, соціальні й форс-мажорні.

Під *внутрішніми* факторами варто розуміти сукупність факторів, які формуються центральним банком, комерційними банками, а саме - рівень міжбанківської конкуренції, фінансові можливості кредитної організації, що склалися банківськими правилами й процедурами. Розробляючи систему керування валютними ризиками, необхідно враховувати вплив перерахованих факторів.

Економічна й політична нестабільність змушує центральні банки, у тому числі Національний банк України, нарощувати набір адміністративно-правових інструментів регулювання валютних операцій банків і їхніх клієнтів у вигляді заборон і обмежень із метою зниження валютного ризику.

ЛІТЕРАТУРА

1. Офіційний сайт Національного Банку України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>

2. Про врегулювання діяльності фінансових установ та проведення валютних операцій: постанова правління НБУ від 29.04.14 №245 / Національний Банк України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>
3. Риск-менеджмент в коммерческом банке : монография / коллектив авторов ; под ред. И.В. Ларионовой. – М.:КНОРУС, 2014. – 456 с.